

اسرار عبادات

دکتر فاطمه طباطبائی

معاونت پژوهشی

پژوهشکده امام خمینی (س) و انقلاب اسلامی

وابسته به مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی (ره)

۱۳۹۶

سرشناسه: طباطبائی، فاطمه، ۱۳۳۳ - Tabatabaei, Fatemeh

عنوان و نام پدیدآور: اسرار عبادات / فاطمه طباطبائی؛ ویراستار الهه افشار.

مشخصات نشر: تهران: پژوهشکده امام خمینی (ره) و انقلاب اسلامی، معاونت پژوهشی، ۱۳۹۶.

مشخصات ظاهری: ۳۸۸ ص.

شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۷۹۸۶-۸۵-۴

وضعیت فهرست نویسی: فیبا

یادداشت: کتابنامه: ص. ۳۴۳-۳۵۱؛ همچنین به صورت زیرنویس.

یادداشت: نمایه

موضوع: عبادت (اسلام) موضوع: (Islam) Worship

موضوع: عبادات موضوع: Islam -- Customs and practices

شناسه افزوده: پژوهشکده امام خمینی (ره) و انقلاب اسلامی. معاونت پژوهشی

رده بندی کنگره: ۱۳۹۶ الف ط ۲ / ۱۸۵ BP

رده بندی دیویی: ۲۹۷ / ۳۵

شماره کتابشناسی ملی: ۴۹۱۰۱۲۴

کد / م ۲۴۷۲

پژوهشکده امام خمینی (ره) و انقلاب اسلامی (وابسته به مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی)

اسرار عبادات

نویسنده: دکتر فاطمه طباطبائی

مدیر آماده سازی: سید محمد حسینی

ویراستار: الهه افشار

صفحه آرای و طرح جلد: زهرا قربانی

ناشر: معاونت پژوهشی، انتشارات پژوهشکده امام خمینی (ره) و انقلاب اسلامی

شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۷۹۸۶-۸۵-۴

نوبت چاپ: اول سال چاپ: ۱۳۹۶ شمارگان: ۱۰۰۰۰ نسخه

لیتوگرافی، چاپ و صحافی: مؤسسه چاپ و نشر عروج

مراکز پخش:

فروشگاه شماره یک: خیابان انقلاب، بین ۱۲ فروردین و فخررازی، پاساژ ظروفچی

تلفن: ۶۶۴۹۳۰۸۱ دورنگار: ۶۶۴۰۰۹۱۵

فروشگاه شماره دو: خیابان انقلاب، چهار راه حافظ

امور نمایندگی ها و نمایشگاه ها

امور سفارشات و بازرگانی

فروشگاه مجازی مؤسسه عروج

تلفن: ۶۶۷۰۱۲۹۷

تلفن: ۶۶۴۰۴۸۷۳

تلفن: ۶۶۴۸۹۱۶۰

www.oroujpub.com

نشانی: اتوبان تهران - قم، قبل از عوارضی، حرم مطهر امام خمینی، پژوهشکده امام خمینی (ره) و انقلاب اسلامی

تلفن: ۵۱۰۸۵۰۰۰

تارنما: <http://www.ri-khomeini.ac.ir>

پست الکترونیکی: info@ri-khomeini.ac.ir

فهرست مطالب

۱	پیشگفتار
۴	مقدمه
۱۱	کلیات
۱۲	یکم: ایضاح مفاهیم محوری
۱۲	تعریف سرّ
۱۵	تعریف عبادت
۲۰	سرّ عبادت
۲۲	را و وصول به سرّ عبادات
۲۳	دوم: ارکان، متعلّق، اقسام و مراتب طولی عبادات
۲۳	ارکان اساسی عبادت
۲۴	متعلّق عبادات
۲۵	اقسام عبادات
۲۵	۱. عبادات تکوینی (تسخیری)
۲۷	۲. عبادات تشریعی (تکلیفی)
۳۰	الف) عبادات تقاضایی
۳۰	ب) عبادات اقتضایی
۳۰	ج) عبادات عام
۳۱	د) عبادات خاص
۳۲	ه) عبادات عابدانه
۳۲	و) عبادات زاهدانه
۳۵	ز) عبادات خانفانه
۳۷	ح) عبادات عاشقانه
۴۰	مراتب طولی عبادت
۴۳	سوم: فواید عبادات
۴۳	۱. تقویت اراده و شکوفایی انسانیت
۴۴	۲. تحقق عدالت در وجود انسان

۴۵	۳. شکوفایی فطرت
۴۶	۴. نزدیکی به خدا
۴۸	۵. آئینه حق شدن انسان
۵۰	۶. رسیدن به یقین
۵۲	۷. تحقق مقام توحید و تفرید
۵۳	۸. نیل به مقام انباء (نبوت)
۵۴	۹. رسیدن به مقام ولایت
۵۶	۱۰. محبوب خدا شدن
۵۶	۱۱. آزادگی
۵۷	چهارم: مراقبه
۶۲	مراتب ۱ درجاء مراقبه
۶۴	پنجم: سرّ تشریح عبادات
۶۴	۱. تقوا
۶۶	۲. شکر نعمت
۶۶	۳. پیوند جزء به کل
۶۷	ششم: مراتب عبادات
۶۷	رابطه عبادات و مراتب وجودی انسان
۷۷	مراتب عبادت عابدان

فصل اول: نیت

۸۰	تعریف نیت
۸۲	اخلاص در نیت
۸۳	صدق در نیت
۸۵	مروری بر آنچه گذشت

فصل دوم: طهارت

۸۹	تعریف طهارت
۸۹	طهارت در قرآن

۹۲	طهارت در اندیشه عارفان
۹۵	طهارت مراتب وجود انسان
۹۸	تناسب مراتب طهارت با مراتب معرفت انسان
۹۹	اسرار مطهرات
۹۹	۱. آب و سرّ پاک کنندگی آن
۱۰۲	۲. آفتاب و سرّ پاک کنندگی آن
۱۰۲	۳. خاک و سرّ پاک کنندگی آن
۱۰۳	۴. آتش و سرّ پاک کنندگی آن
۱۰۳	یکم: وضو
۱۰۵	وضو از منظر قرآن و روایات
۱۰۶	ترتیب وضو
۱۰۷	اسرار وضو
۱۱۵	اسرار اجزای خاص وضو
۱۱۶	سرّ شستن صورت
۱۱۷	سرّ شستن دو دست
۱۱۸	سرّ مسح سر
۱۱۹	سرّ مسح پا
۱۱۹	اسرار مستحبات وضو
۱۲۲	دوم: غسل و اسرار آن
۱۲۴	سوم: تیمم و اسرار آن
۱۲۶	مروری بر آنچه گذشت
	فصل سوم: نماز
۱۳۰	معنای لغوی و اصطلاحی
۱۳۱	نماز در شریعت
۱۳۴	حدود نماز
۱۳۷	جایگاه و برکات نماز از منظر قرآن و روایات
۱۳۷	معیار کفر و اسلام

ستون دین و مایه پذیرش دیگر عبادات

۱۳۷

زداینده غفلت

۱۳۷

بازدارندگی از گناه

۱۳۸

دورکننده عذاب

۱۳۸

بهره‌مند شدن از مغفرت الهی

۱۳۸

خرق حجاب و شهود حقیقت

۱۳۸

بهره‌مند شدن از مکرمات الهی

۱۳۹

جامعیت نماز

۱۳۹

الف) اسرار مقدمات نماز

۱۴۳

پاکی بدن و لباس

۱۴۳

مکان نماز و اسرار آن

۱۴۶

اوقات نماز و اسرار آن

۱۵۱

سر توجه به قیام

۱۵۵

اسرار برخی از مستحبات نماز

۱۵۷

سر اذکار در اذان و اقامه

۱۶۰

سر ذکر حیلات

۱۶۲

ب) اسرار مقارنات نماز

۱۶۵

۱. اسرار قیام

۱۶۶

۲. اسرار نیت

۱۶۸

۳. اسرار تکبیرة الاحرام

۱۶۹

۴. اسرار قرائت

۱۷۱

سر آیات سوره حمد

۱۷۴

۵. رکوع

۱۸۶

۶. سجده

۱۸۸

۷. تشهد

۱۹۳

۸. سلام

۱۹۶

توصیه اهل معرفت هنگام سلام نماز

۱۹۸

مروری بر آنچه گذشت

۲۰۰

فصل چهارم: روزه

۲۰۲	معنای لغوی و اصطلاحی
۲۰۲	حقیقت و سرّ روزه
۲۰۷	جایگاه روزه و پاداش آن
۲۱۱	اقسام و مراتب روزه
۲۱۲	اقسام روزه به لحاظ حواس ظاهری و باطنی
۲۱۵	اقسام روزه براساس معرفت انسان
۲۱۹	مراتب و حید در روزه حقیقی
۲۲۰	فواید روزه
۲۲۴	مروری بر آنچه گذشت

فصل پنجم: زکات

۲۲۶	معنای لغوی و اصطلاحی زکات
۲۲۷	وجه تسمیه زکات
۲۲۸	زکات و فزونی مال
۲۳۰	زکات، صدقه و قرض الحسنه، حقیقتی است
۲۳۱	انواع زکات
۲۳۷	اسرار زکات
۲۴۱	مروری بر آنچه گذشت

فصل ششم: حج

۲۴۴	معنای لغوی و اصطلاحی حج
۲۴۵	حج در قرآن و گفتار معصومین (ع)
۲۴۶	ویژگی کعبه و وجه تسمیه آن
۲۴۷	بیت عتیق، اولین عبادتگاه
۲۴۹	آدم و بیت عتیق
۲۵۰	بیت عتیق و معبد فرشتگان
۲۵۱	علت پیدایش بیت معمور و کعبه

۲۵۲	کعبه ظهور ربوبیت خداوند
۲۵۳	حرم، کعبه و مقام ابراهیم ^(ع)
۲۵۵	تشابه طواف انسان با گردش اجرام آسمانی
۲۵۶	چهار بیت الله در عالم هستی
۲۵۷	اسرار حج در شریعت، طریقت و حقیقت
۲۵۷	اسرار حج در شریعت
۲۵۸	اسرار حج در طریقت
۲۵۹	اسرار حج در حقیقت
۲۶۱	اسرار مناسک حج
۲۶۱	نیقات و اسرار آن
۲۶۲	واجبات احرام اسرار آن
۲۶۲	نیت احرام - سر آن
۲۶۲	تلبیه و سر آن
۲۶۴	اسرار پوشیدن لباس احرام
۲۶۶	اسرار مستحبات احرام
۲۶۶	سر غسل احرام
۲۶۷	سر نماز احرام
۲۶۷	اسرار طواف
۲۶۹	حجر الاسود و اسرار استلام
۲۷۰	اسرار مُلتَزَم
۲۷۱	اسرار حَطِیم
۲۷۱	سر مقام ابراهیم ^(ع)
۲۷۲	سر حجر اسماعیل
۲۷۳	سر رکن یمانی
۲۷۳	اسرار نماز طواف
۲۷۵	اسرار سعی صفا و مروه
۲۷۶	اسرار سرزمین عرفات و وقوف در آن
۲۷۹	اسرار سرزمین مشعر و وقوف در آن

۲۷۹	سرزمین مشعر
۲۸۱	اسرار وقوف در سرزمین منا
۲۸۲	اسرار رمی جمرات
۲۸۳	اسرار قربانی
۲۸۴	سرّ تقصیر یا حلق
۲۸۵	اسرار طواف وداع
۲۸۵	برنامه جامع امام صادق (ع) درباره حج
۲۸۶	حج از منظر امام خمینی
۲۹۰	اسرار بی‌بی از مناسک حج
۲۹۳	مروری بر آنچه گذشت

فصل هفتم: جهاد

۲۹۶	معنای لغوی و اصطلاحی
۲۹۷	جهاد در قرآن و روایات
۳۰۱	اسرار جهاد اهل شریعت
۳۰۳	اسرار جهاد اهل طریقت
۳۰۶	اسرار جهاد اهل حقیقت
۳۰۸	اصناف مجاهدان
۳۱۱	امتیاز جهاد اکبر
۳۱۳	شرایط جهاد اکبر در طریقت
۳۲۲	آداب جهاد اکبر
۳۲۳	حجاب‌های هفت گانه
۳۲۴	پیدایش حجاب‌های هفت گانه نفس
۳۲۵	جهاد با حجاب‌های هفت گانه نفس
۳۲۶	گذار از حجاب طبع (طبیعت)
۳۲۶	گذار از حجاب دنیا
۳۲۶	گذار از حجاب عمل
۳۲۷	گذار از حجاب رغبت به بهشت و ترس از آتش

۳۲۸	گذار از حجاب قلب
۳۲۸	گذار از حجاب روح
۳۲۹	گذار از حجاب حساب (گمان)
۳۲۹	جهاد از منظر امام خمینی
۳۳۰	الف) جهاد اصغر
۳۳۲	سر جهاد اصغر و پیوستگی آن با جهاد اکبر
۳۳۶	ب) جهاد اکبر
۳۳۸	رابطه جهاد اکبر
۳۴۱	بر روی بر آنچه گذشت
۳۴۳	کتابنامه
۳۵۲	نمایه‌ها
۳۵۲	آیات
۳۶۳	احادیث
۳۷۲	اشخاص

پیشگفتار

حمد و سپاس خرد را به خداوندی ابراز می‌دارم که نور است و خالق نور، زیباست و آفریننده زیبایی، و در راه به واسطه رحمت بی‌کرانش اراده فرمود در عین مستوری و غیب‌الغیوبی آشکار شود جمال را بگستراند. از این رو با اسماء جمالش به جلوه درآمد و موجودات را از نهانخانه «عما» به ساحت «عین» کشانید و رنج و حرمان معدوم بودن را از آنان زدود و از رحمت رسیده رحیمه‌اش بهره‌مند ساخت. و نیز عشق و ارادت خود را به پیامبر ختمی مرتبت (ص) از کام شخصیتی که به تعبیر امام خمینی «مفتاح وجود» و «رابط بین شاهد و مشهود» و «باب آلاء و غیب هویت» است. او که ردای «عما» بر تن کرده و حافظ «حضرات خمس الهی» است، که آغاز و انجام دایره وجود و اولین و آخرین حلقه زنجیره هستی است و نیز بر حاکمان برگزیده‌اش درود فرستم؛ آنان که سبب اتصال آسمان الوهیت و زمین‌های مخلوقیتند. آنان که خدا را با همه عظمتش می‌شناسند و می‌شناسانند و موجودات را با هدایت‌های (میخته با محبت، به سوی تعالی و کمال راهبری می‌کنند و الگوی کامل برای انسان‌هایی هستند که قصد عبور از عالم ملک و وصول به عالم قدس را دارند.

همچنین بر خود لازم می‌دانم سرآغاز این کتاب را به رسم سپاس و قدردانی با دل‌نوشته‌ای از امام خمینی آغاز کنم؛ عارفی که به ما راه و رسم بندگی و حفظ کرامت

و عزت نفس را آموخت و از گسترهٔ رحمانیت معبود سخن گفت و رحمت همراه با عطف و محبت پیامبران حضرت ختمی مرتبت (ص) را به ما شناساند و متذکر شد که هر کدام از احکام الهی (شریعت محمدی) که مبتدیان آن را «تکلیف» می‌پندارند دارای حقیقت و اسراری است که باطن انسان را می‌پیراید و می‌آراید تا میان او و معبود مطلق سنخیت و مناسبت برقرار سازد تا آنجا که جز او نبیند و جز او نخواهد و در ساحت احدیت او فانی گردد و به بقا و جاودانگی نایل شود.

از خدای بزرگ بهروزی و سعادت همگان به‌ویژه آنان که به نام و مرام خمینی عزیز متقی و ورزند و زندگی علمی خود را در مجموعه‌ای که به نام او و انقلاب او مزین است برگزیدند، طلب می‌نمایم.

خداوند، قدم سیر ما از وصول به بارگاه قدس تو کوتاه است و دست طلب ما از دامن انس تو قاصر، حجابهای شهوت و غفلت بصیرت ما را از جمال جمالت محجوب کرده، و پرده‌های غلیظ حب دنیا و شیطنت قلوب ما را از توبه به عزّ جلال تو مهجور نموده؛ راه آخرت باریک و طریق انسبیت حدیده را ما بیچاره‌ها چون عنکبوتان در فکر قدید، متحیرانی هستیم که چون کرم ابریشم از سلسله‌های شهوات و آمال بر خود تنیده و یکسره از عالم بیست محفل انس چشم بریده؛ جز آن که از بارقه الهیه چشم دل ما را روشنی بخشد و از جذوه غیبیه ما را از خود بی‌خود فرماید.^۱

کتاب پیش روی حاصل درس‌گفتاری است که چند دور در پوزو شکده امام خمینی (ره) و انقلاب اسلامی ذیل عنوان *اسرار عبادات* در مقطع کارشناسی ارشد برای دانشجویان گروه عرفان اسلامی تدریس شده است. سعی نگارنده بر این بوده دانشجویان را با یافته‌ها و مشهودات ره‌یافتگان به اسرار عبادات آشنا سازد؛ از این رو در حد توان به ترجمه، بازخوانی و روان‌سازی برخی آثار عرفانی که دربارهٔ راز و رمز عباداتی که یک انسان عاقل بالغ موظف به انجام آن می‌باشد پرداخته و در یک مجموعه گردآوری کرده است.

۱. امام خمینی، *آداب الصلوة*، تهران: مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی، چ یازدهم، ۱۳۸۳، ص ۱.

شایسته است از دوستان عزیزم خانم مینا درفشی که در گردآوری، تنظیم و تلخیص مطالب مرا یاری کردند و نیز خانم دکتر سعیده کوکب که در بازنگری متن نکاتی را متذکر شدند تشکر نمایم و از سرکار خانم الهه افشار که با صبوری ویرایش این اثر را برعهده داشتند سپاس ویژه داشته باشم. همچنین از خانم اعظم سلیمانی و زهرا قربانی و مجموعه همکاران در پژوهشکده امام خمینی (ره) و انقلاب اسلامی که زمینه چنین تحقیقی را برای اینجانب فراهم نمودند قدردانی می‌نمایم.

فاطمه طباطبایی

تابستان ۱۳۹۶

www.ketab.ir

مقدمه

انسان از نظر خدای تعالی تنها موجودی است که بهره‌مند از همه مراتب حسی، مثالی و عقلی است و می‌تواند با بهره‌ر عقل که بهترین و نفیس‌ترین هدیه الهی است به شهود حقایق عالم وجود نایل شود. در این رهگذر به معارف ایمانی دست یازد؛ غایت و هدف خلقتش را بشناسد؛ اعمال و رفتارش را مورد نقد قرار دهد و به شناخت و تحلیل مراتب وجودی خود پردازد؛ حجاب‌ها و ممانعی را که مانع شهود و وصول به معبود مطلق است برطرف سازد، تا به مقام والای انسانیت برسد. پس بی‌شکی از بزرگان معرفت، عقل را عقلا و حجاب محبوب و حقیقت هستی دانسته‌اند، اما این مطلب نیز اذعان دارند که عبور از هرگونه تعین و محدودیتی بدون استمداد از عقل ممکن نخواهد بود. با ظهور عقل و بلوغ عقلی است که انسان مخاطب «باید»ها و «نباید»های خداوند می‌شود. درمی‌یابد چگونه می‌تواند با معبود خود ارتباط برقرار کند؛ در چه شرایطی او را نداند؛ در چه موقعیتی با او نجوا کند؛ در چه منزل و مقامی به خود و عمل خود بیندیشد و در چه ساحتی از خود و اعمال خود فانی شود؛ چگونه میان فقر محض بودن که فرمود: «أَنْتُمْ الْفُقَرَاءُ إِلَى اللَّهِ...»^۱ و عزیز و شریف بودن که فرمود: «لَقَدْ كَرَّمْنَا بَنِي آدَمَ...»^۲ پیوند برقرار سازد؛ چگونه

۱. همه شما به خدا نیازمندید... (فاطر: ۱۵).

۲. ما فرزندان آدم را کرامت بخشیدیم... (اسراء: ۷۰).

خود را در عین اتصاف به خوف، راجی بدانند؛ رسیدن به این مقام جز با عبادت خالصانه حضرت حق، آن هم با سرمایه عقل و اختیار حاصل شدنی نیست.

در نگاه عارفان، انسان که ثمره درخت وجود و روح و جان هستی است، وجودی ذومراتب دارد و هنگامی می‌تواند به غایت و کمال خود نایل شود که عبادت معبود مطلق، در همه مراتب وجود او سریان یابد. از این رو عابد سالک پس از شناخت حقیقت عبادت و التزام به دستورات الهی (شریعت) از عبادت ظاهری و حسی به عبادت در مرتبه باطن وجود خویش ترقی می‌کند و وجهه ملکوی و ظاهری خود را در خدمت وجهه ملکوتی اش فرا می‌دهد و این مرتبه از وجود خویش را عابد حق تعالی می‌گرداند و از آن نیز فراتر می‌رود و استقامت از انسان کاملی که به قلّه رفیع «أَوْ أَدْنَى» نایل شده به درجه «عبودیت» و «عبودت» نایل می‌شود. چنین عابدی می‌تواند جهان هستی را در سیطره مدیریت و تدبیر خویش درآورد و مظهر اراده و مشیت خالق هستی شود که خداوند برای او چنین مقامی را خواسته است. این ترتیب عبادت، انسان را به افق اسمای الهی به‌ویژه اسم اعظم «الله» نزدیک می‌کند و او را «عبد» می‌گرداند که مقدمه رسالت پیامبر خاتم (ص) و فنای در حضرت ربوبیت است. رسالت از نماز گزار در نماز خود به این بندگی شهادت می‌دهد: «أَشْهَدُ أَنْ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ». این بندگی و عبادت و عبودیت، انسان را قادر می‌سازد حقایق عالم آفرینش را شهود کند، دیره وجود کل نظام هستی را اسم «الله» و تحت فرمان خلیفه «الله» ببیند، نفوذ و سریان فیض اقدس را که اولین ظهور ذات غیب‌الغیوبی است شهود کند. ارمغان چنین شهودی آن است که انسان به راسم رها می‌شود، خود را «حامد» و «عابد» و خداوند را «محمود» و «معبود» نمی‌بیند. او درم یابد جهان آفرینش چیزی جز ظهور فعل خداوند نیست و راه وصول به چنین مقامی نه فنای عبد در ربوبیت حق است - در عباداتی همچون نماز، روزه، زکات، حج و جهاد نهفته است و هادیان طریق، مفسران راستین قول و سیره پیامبر خاتم صلی الله علیه و آله، شاگردان و پیروان خود را از راز و رمز این احکام آگاه نموده و اینان که دغدغه هدایت انسان‌ها را داشته‌اند به بیان برخی از اسرار احکام پرداخته و کتاب‌هایی در این زمینه به رشته تحریر

در آورده‌اند تا چراغ راه جویندگان حقیقت قرار گیرد.

بدیهی است برای درک و شناخت چنین عباداتی که موجب قرب به محبوب و قرار گرفتن در صراط مستقیمی است که پیراسته از افراط و تفریط است، علم حصولی کافی نیست. این علم برای آگاهی از واجب و مستحب و حرام بودن احکام الهی ضروری است و می‌تواند انسان را به بایدها و نبایدهای شریعت آشنا سازد؛ همچنین قادر است وظیفه و حقوق انسان را در ارتباط با خود، خدا، انسان‌ها و طبیعت پیرامون خود مشخص نماید، اما نمی‌تواند کاشف راز و رمزها و اسرار احکام الهی باشد. از این رو برای شهود اسرار احکامی که شارع مقدس برای تکامل و تعالی انسان و وصول به توحید حقیقی مقرر فرمود، نیازمند علم حضوری است و این مهم در سایه طهارت و پیراستگی از کدورت‌ها و نبود گناه‌های عالم خلق امکان‌پذیر است.

پیش‌فرض ۱۰ در این تحقیق این است که:

- هستی دارای خالق یگانه و حکیمی علیم و قادر است که تربیت‌کننده عالمیان می‌باشد؛
- انسان مخلوقی حادث، ازلی نیست که خداوند او را مختار، هدفمند، غایت‌گرا، طالب کمال و جاودانگی آفرید و او را بر همه جودات دیگر برتری بخشید و برای شکوفایی این صفات در وجود انسان، دستوراتی از طریق وحی، واسطه انسان‌های کامل و دور از خطا مشخص کرده است؛ این دستورات به دو صورت عبادات (اعم از عبادات عام و خاص) و معاملات مطرح شده‌اند. اگر قصد قربت و نزدیکی به خدا شرط صحت عمل، دانسته شده باشد «عبادات» و اگر نشده باشد «معاملات» نامیده شده است.

- عبادات خاص دارای مراتب و اسراری می‌باشند که با مراتب وجودی انسان متناظر است؛
- انسان به نسبت صفای باطن و سعه وجودی‌اش، قدرت فهم، درک، شهود و نیز اتصاف به حقایق عالم وجود را داراست.

روش نگارنده کتابخانه‌ای، توصیفی است و همان‌گونه که ذکر شد ترجمه، روان‌سازی، تنظیم، تطبیق و گزینش برخی از نظرات بزرگانی است که دغدغه فهم حقایق، اسرار و فلسفه احکام الهی - اعم از واجب و حرام و یا مکروه و مستحب - را

داشته و هر کدام به نسبت معرفت و شهود خود اثرات مکتوب از خود برجای گذاشته‌اند که هم در دسترس همگان قرار داشته و هم مورد وثوق اهل فن قرار گرفته است. در این کتاب افزون بر احادیث و روایاتی که از معصومان علیهم السلام مطرح بوده به بیان نظرات عالمانی همچون هجویری، محمد غزالی، ابن عربی، سیدحیدر آملی، ابن ترکه، شهید ثانی، صدرالدین شیرازی، فیض کاشانی، قاضی سعید قمی، سبزواری و امام خمینی پرداخته شده است.

در این مجموعه ابتدا در بخش کلیات، با عنایت به بحث‌های مستوفایی که اندیشمندان به‌ویژه فاضلان تحلیلی دربارهٔ عدم امکان تعریف جامع و مانع از حقایق داشته‌اند - که مجال طرح آن در این پژوهش نمی‌گنجد - به روشن کردن حد و مرز مفاهیم کلیدی مانند سرّ، عبادت، ارکان، اقسام و فواید آن پرداخته شده است. با پذیرش این مطلب که هرگاه واژهٔ سرّ به هر معنایی ازوده گردد، عدم ظهور و نیز عدم دستیابی به آن را به ذهن خواننده متبادر می‌کند، در این حال، اُرف اندیشان را به کاوش بیشتری برای گشودن آن فرامی‌خواند.

سپس در فصل اول به تعریف نیت و سرّ آن که در صحت و قبول و درجات عبادت نقش به‌سزایی دارد پرداخته شده است.

در فصل دوم دربارهٔ طهارت و انواع آن که شامل غسل و مقدمهٔ حتمی کسب سنخیت و مناسبت با معبود متعالی و ورود به بارگاه عبادت است بحث شده است. در فصل سوم دربارهٔ اسرار نماز سخن گفته شده و اینکه چگونه این عمل می‌تواند انسان را از عالم ماده به عالم لاهوت برساند و او را مسافر و مجاور مقام عبادت کند و به مرتبهٔ الوالی فناء از خود و به بقای پس از فنا برساند و از او موحدی کامل بسازد که به توحید و مراتب آن متصف شده باشد.

در فصل چهارم اسرار روزه و اینکه چگونه انسان با «امساک» که فعلی عدمی است هم صفت خدا می‌شود و معبود مطلق او را به‌طور ویژه برمی‌گزیند.